

УДК 349.42:368.5

ДО ПИТАННЯ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ АГРАРНИХ СТРАХОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

**І.В. ГОРІСЛАВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
І.І. ПЛАКСІЙ, студентка 2 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

У статті характеризуються проблемні питання правового регулювання становища окремих суб'єктів аграрних страхових правовідносин. Також, дослідження колізій становища окремих суб'єктів аграрних страхових правовідносин.

Страхування, страхування сільського господарства, аварійний комісар, Аграрний Страховий Пул, товариства взаємного страхування.

Аграрне страхування, як один із найбільш ефективних способів управління ризиками, надає змогу вигідно поєднувати інтереси всіх учасників ринку аграрного страхування. Аграрні страхові правовідносини [1, с. 28–29] мають свій набір характерних рис, що відрізняє їх від інших видів зобов'язальних правовідносин. Індивідуальність страхового зобов'язання дістала вияв у всіх його елементах – суб'єктах, предметі, об'єкті, змісті.

Теоретичною основою нашого дослідження є доробки відомих радянських вчених – представників радянської та російської шкіл цивільного та господарського права: М.М. Веденіна, К.А. Граве, С.Л. Єфимова, А.Н. Залетова, Л.А. Лунца, В.К. Райхера, В.І. Серебровського, М.Я. Шиминова, а також праці вітчизняних вчених економістів В.Д. Базилевича, К.С. Базилевича, М.Я. Дем'яненка, А.С. Крестьянінова, Н.В. Паски, А.С. Шолойка, В.О. Якубовича та інші, якими проведено аналіз особливостей страхування сільськогосподарських ризиків в Україні, виявлено недоліки проведення даного виду страхування в Україні та обґрунтовано шляхи їх подолання.

Теоретичною основою нашого дослідження, крім зазначених, є і праці відомих вітчизняних учених-правознавців у галузі аграрного права: Н.О. Багай, В.М. Єрмоленка, В.П. Жушмана, І.І. Каракаша, Т.Г. Ковальчук, В.Л. Мунтяна, В.І. Семчика, А.М. Статівки, В.Ю. Уркевича, Н.І. Титової та інші.

Метою цієї статті є дослідження колізій правового регулювання становища окремих суб'єктів аграрних страхових правовідносин.

Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (далі – Закон) [2] сьогодні містить не тільки визначення самого поняття страхування як відносин з захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні певних подій за рахунок коштів грошових фондів, що формуються із сплачених страхових внесків страхувальниками, а й визначає необмежене коло страхувальників, при цьому обмежуючи коло страховиків, висуваючи до них низку цензів статусного та майнового характеру. Проте очевидним є одне, у структуру страхових відносин Закон включає наявність страховика та страхувальника. Це класична схема страхових правовідносин. Крім них, до кола учасників Закон відносить вигодонабувача (ч. 3 ст. 3 Закону) та застраховану особу (ч. 2 ст. 3 Закону), оскільки вони теж прямо чи побічно можуть брати участь у реалізації страхових правовідносин. Така аксіома сприйнята багатьма офіційними та науковими доктринами [3, с. 298–299].

Страховиками виступають відповідно до Закону фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства», з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, а також вони мають одержати у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Ще однією вимогою для страховиків є та, що юридична особа, яка має намір здійснювати страхову діяльність, протягом тридцяти календарних днів з дати державної реєстрації зобов'язана звернутись до Нацкомфінпослуг для включення її до Державного реєстру фінансових установ [4]. Статутний капітал страховика повинен бути сплачений виключно в грошовій формі. Допускається формування статутного капіталу страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному Нацкомфінпослуг, але не більше 25 відсотків загального розміру статутного капіталу.

Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням. Ліцензія видається на здійснення окремого виду страхування та дає одночасно право на проведення перестрахування за цим видом страхування. Страховик (перестраховик) України має право приймати ризики в перестрахування лише з тих видів добровільного і обов'язкового страхування, на проведення яких він отримав ліцензію.

Закон розрізняє дві групи страховиків: страхові організації та товариства взаємного страхування (ст. 14). Специфіка такого товариства полягає в страхуванні майна чи інших майнових інтересів своїх членів. Причому вказане страхування здійснюється безпосередньо на основі членства, якщо статутними документами товариства не передбачається укладання договорів страхування. Створення таких сільськогосподарських товариств взаємного страхування може стати альтернативою до створення державних страхових компаній у сільському господарстві, з урахуванням постійного дефіциту коштів бюджетів відповідних рівнів.

Правове регулювання таких товариств в Україні здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Тимчасового положення про товариство взаємного страхування» від 1 лютого 1997 р. № 132 [5], яке визначає товариство взаємного страхування юридичною особою-страховиком, створене відповідно до Закону України «Про страхування» з метою страхування ризиків членів цього товариства. Члени товариства взаємного страхування є учасниками цього товариства, які укладають з ним договір страхування, в якому об'єкти страхування, страхові суми, порядок їх виплати та порядок внесення страхових платежів визначаються з урахуванням особливостей кожного члена товариства.

Пропонувалося, використавши власний досвід, а також інших країн, наприклад Франції, де існують відповідні товариства взаємного страхування фермерів, доопрацювати та прийняти відповідний Закон України «Про товариства взаємного страхування у сільському господарстві» [6, с. 112].

З метою полегшення доступу до страхування сільськогосподарської продукції сільськогосподарських товаровиробників, у першу чергу середніх та дрібних, було ухвалено Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [7], який має захистити майнові інтереси сільськогосподарських товаровиробників та стабілізувати їхні доходи.

Наприкінці 2012 р. розпочало свою діяльність об'єднання страховиків Аграрний страховий пул (далі – Пул). Метою створення такого об'єднання є співпраця страховиків приватного сектору та держави. Створення єдиного об'єднання страховиків було доволі нелегким, оскільки з 11 заявлених і поданих пакетів документів лише 4 страхові компанії потрапили до складу Аграрного Страхового Пулу. Така ситуація пояснюється запровадженням відповідних вимог до учасників Пулу, які встановлені розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг «Про затвердження Вимог щодо участі страхових компаній (страховиків) у страхуванні сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [8].

Відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» Пул є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Участь страховиків у Пулі є умовою для здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Пул є юридичною особою, неприбутковою організацією та має власний статут, що затверджується зборами засновників (членів) Пулу та реєструється відповідно до вимог законодавства.

Головним завданням Пулу є координація діяльності страхових компаній та сприяння наданню сільгоспвиробникам якісних страхових послуг. До його функцій входить впровадження нових стандартних страхових продуктів, організація якісних програм перестраховування [9].

Доцільно було б передбачити серед членів Пулу не лише приватних страховиків, але й орган центральної виконавчої влади, що здійснює реалізацію державної аграрної політики, політики у сфері сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, шляхом унесення відповідних змін до п. 7 ст. 16 Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» та ст. 13 Закону України «Про страхування». А не передбачати можливість надання бюджетної позики Міністерством аграрної політики та продовольства України у випадку недостатності коштів Пулу за умови настання надзвичайної ситуації, що набуває масштабів катастрофи.

До кола суб'єктів аграрних страхових правовідносин необхідно включати аварійних комісарів, які відповідно до ч. 2 ст. 25 Закону є особами, які займаються визначенням причин настання страхового випадку та розміру збитків, кваліфікаційні вимоги до яких встановлюються актами чинного законодавства України, та можуть виступати як на боці страховика, так і страхувальника.

Правове положення аварійних комісарів у визначається відповідно до Типового положення про організацію діяльності аварійних комісарів (далі – Типове положення) затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 січня 1998 р. № 8, Положенню про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг затверджених Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг (далі – Комісія) від 25 грудня 2003 р. № 183 та Закону, та передбачає для осіб, що мають намір здійснювати діяльність з визначення причин настання страхового випадку та розміру збитків (аварійні комісари) устанавлюються кваліфікаційні вимоги та кваліфікаційний мінімум. Рівень кваліфікаційних вимог визначається шляхом устанавлення вимог до: рівня освіти; спеціальних знань (кваліфікації) - кваліфікаційного мінімуму за певним напрямом діяльності.

Особи, які претендують на отримання Кваліфікаційного свідоцтва та перший раз проходять навчання за відповідним кваліфікаційним мінімумом, повинні відповідати таким кваліфікаційним вимогам: мати повну або базову вищу освіту; пройти навчання та скласти екзамен на відповідність знань кваліфікаційному мінімуму за певним напрямом діяльності. Відповідний кваліфікаційний мінімум для аварійних комісарів, як учасників аграрних страхових правовідносин, встановлено Комісією і передбачають перелік тем, які необхідно опанувати, для складання екзамену та отримання кваліфікаційного свідоцтва.

Діяльність аварійних комісарів, як учасників аграрних страхових правовідносин, щодо з'ясування обставин і причин настання страхового випадку та визначення розміру збитків опосередковується договором із страховиком (п. 5 Типового положення). Вбачається необхідним привести у відповідність цей пункт до ч. 3 ст. 25 Закону, а отже, викласти його у такій редакції: «Діяльність аварійного комісара щодо з'ясування обставин

і причин настання страхового випадку та визначення розміру збитків провадиться на підставі договору із страховиком чи страхувальником».

Договір про надання послуг аварійного комісара у сільському господарстві, як самостійна договірна конструкція не має закріплення в чинному цивільному законодавстві України. Встановлення оплатних договірних правовідносин за участю аварійних комісарів відбувається в результаті реалізації його учасниками принципу свободи договору, що передбачається ст. 6 та ст. 627 Цивільного кодексу України.

Таким чином, проаналізувавши суб'єктний аграрних страхових правовідносин, запропоновані відповідні пропозиції та зміни до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність окремих суб'єктів у цій сфері.

Список літератури:

1. Горіславська І. В. Аграрні страхові правовідносини як комплексний інститут аграрного законодавства / І. В. Горіславська // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 9. – С. 28–29.

2. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

3. Гражданское право : в 2 т. Т. 1 / под ред. С.А. Суханова. – М. : БЕК, 1993. – 382 с.

4. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності: розпорядження Держфінпослуг від 28 серпня 2003 р. № 40. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

5. Про затвердження Тимчасового положення про товариство взаємного страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 1997 р. № 132. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

6. Горіславська І.В. До питання правового регулювання діяльності товариств взаємного страхування у сільському господарстві / І.В. Горіславська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право». Частина третя / Ред.кол. : Д.О. Мельничук (голова) ат ін. – К., 2011. – Вип. 165. – Ч. 3. – С. 110-113.

7. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 9 лютого 2012 р. № 4391-VI-ВР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

8. Про затвердження Вимог щодо участі страхових компаній (страховиків) у страхуванні сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 9 жовтня 2012 р. № 1671. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

9. Сільгоспвиробники зацікавлені у співпраці з Аграрним страховим пулом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/4399>.

В статъе характеризуются проблемные вопросы правового регулирования положения отдельных субъектов аграрных страховых правоотношений. Также, исследования коллизий положения отдельных субъектов аграрных страховых правоотношений.

Страхование, страхование сельского хозяйства, аварийный комиссар, Аграрный Страховой Пул, товарищества взаимного страхования.

In the article are characterized the problematic issues of legal regulation of individual subjects of agrarian insurance relationships.

Insurance, agriculture insurance, emergency commissar, Agrarian Insurance Pool, association of mutual insurance.